

სამეწარმეო ეკოსისტემა – ცნებიდან პოლიტიკამდე (ლიტერატურის მოკლე მიმოხილვა)

ანა ფოლოდაშვილი

შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის
სამეცნიერო დეპარტამენტის სპეციალისტი
apolodashvili@rustaveli.org.ge

საკვანძო სიტყვები: მეწარმეობა; სამეწარმეო ეკოსისტემა; სამეწარმეო უნივერსიტეტი; სამეწარმეო პოლიტიკა

J.E.L. classification: D85, B21, P42

DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2023.25.01>

ციტირებისთვის: ფოლოდაშვილი ა., (2023) სამეწარმეო ეკოსისტემა - ცნებიდან პოლიტიკამდე (ლიტერატურის მოკლე მიმოხილვა). ეკონომიკური პროფილი. ტ. 18, 1(25), გვ. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.52244/ep.2023.25.01>

ანოტაცია. ნაშრომში განხილულია „სამეწარმეო ეკოსისტემის“, როგორც ტერმინის მნიშვნელობის კვლევა წინა საუკუნიდან - უახლოეს პერიოდამდე. მრავალი მეცნიერის კვლევის შედეგი ცხადყოფს, რომ თანამედროვე პერიოდში კი ტერმინი „ეკოსისტემა“ მხოლოდ ნაწილობრივ დამკვიდრდა ეკონომიკურ სამეცნიერო ლიტერატურაში, ხშირად მას მხოლოდ ბიოლოგიურ-ეკოლოგიური კონტექსტით მოიაზრებენ. წარმოდგენილი ნაშრომი სწორედ ტერმინის - „სამეწარმეო ეკოსისტემა“ ეკონომიკური მნიშვნელობით გააზრებას ემსახურება. ვფიქრობთ, შემდგომში ეს მიდგომა აქტიურად იქნება გამოყენებული ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებისათვის.

შესავალი

ქვეყნის ეკონომიკის მდგრადი განვითარების მისაღწევად განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სამეწარმეო საქმიანობის ხელშეწყობა სტრატეგიული სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავება-განხორციელებით. განსაკუთრებით კი ისეთი იმპორტდამოკიდებული ქვეყნისათვის, როგორც საქართველოა. აქსიომა - ეკონომიკური ზრდა და პროგრესი სწორედ წარმოების განვითარებით მიიღწევა. იმისათვის, რომ სა-

ხელმწიფომ შეიმუშაოს ეფექტიანი სამეწარმეო პოლიტიკა სისტემურ კონტექსტში, თავდაპირველად მნიშვნელოვანია თეორიულ დონეზე ადეკვატურად იყოს განმარტებული ტერმინთა მნიშვნელობები. საინტერესოა განვიხილოთ, თუ რა არის „სამეწარმეო ეკოსისტემა“, ეკონომიკის რომელ სფეროებში და როდის გამოიყენეს ეს ტერმინი მეცნიერებმა და რომელი მდგენელების/კომპონენტების არსებობა განაპირობებს წარმატებული სამეწარმეო ეკოსისტემების არსებობას.

„სამეწარმეო ეკოსისტემის“, როგორც ტერმინის მნიშვნელობის გააზრება მრავალგვარია და იგი დროთა განმავლობაში ცვლილებას განიცდიდა. იმისათვის, რომ გავიგოთ მისი თანამედროვე შინაარსი, აუცილებელია სათანადო სამეცნიერო ლიტერატურის ანალიზი.

ძირითადი ნაწილი

2015 წელს ერიკ სტემი თავის ნაშრომში წერდა: „სამეწარმეო ეკოსისტემა, როგორც მიდგომა, მხოლოდ უკანასკნელი ხუთი წლის განმავლობაში გაჩნდა. მისი ფართოდ გავრცელებული განსაზღვრება კი ჯერაც არ არსებობს. სამეწარმეო ეკოსისტემა თავისი განსაზღვრებით არ შეიცავს მეწარმეობის ტრადიციულ სტატისტიკურ მაჩვენებლებს, როგორცაა „თვითდასაქმება“ ან „მცირე ბიზნესი“ მეწარმეობაში“ (Stam, 2015: 1761).

ტერმინის პირველი კომპონენტია „სამეწარმეო“ და ეხება მეწარმეობას, პროცესს, რომლის დროსაც ხდება ახალი პროდუქტისა და მომსახურების შექმნის შესაძლებლობების შესწავლა,

შეფასება და გამოყენება (Shane... 2000: 2018). საზოგადოდ, მეწარმეობა მოიცავს პროცესს, როდესაც ადამიანები იყენებენ ინოვაციურ შესაძლებლობებს. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მეწარმეობას სამეწარმეო ეკოსისტემის კონტექსტში განსხვავებული მნიშვნელობა აქვს: ეს განსხვავება მეწარმეობის ტრადიციულ მიდგომასა და მეწარმეობის კონცეპტუალურად უფრო ადეკვატურ განსაზღვრებას შორის, სულ უფრო მეტად ხაზგასმულია თანამედროვე ლიტერატურაში.

ტერმინის მეორე კომპონენტია „ეკოსისტემა“. ამ შინაარსის ბიოლოგიური ინტერპრეტაცია, სადაც ცოცხალი ორგანიზმების ფიზიკურ გარემოსთან ურთიერთქმედება ცენტრალურ ადგილს იკავებს, ცხადია, სიტყვა-სიტყვით არ უნდა იქნას გაგებული სამეწარმეო ეკოსისტემების კონტექსტში. სამეწარმეო ეკოსისტემის კონცეფცია ხაზს უსვამს იმას, რომ სამეწარმეო პროცესები ურთიერთდამოკიდებულ აქტორთა შორის მიმდინარეობს (Stam, 2015: 1761). უფრო მოკლედ რომ ვთქვათ, ამ შემთხვევაში, ტერმინი „ეკოსისტემა“ უნდა გავიგოთ როგორც „ეკონომიკური სისტემა“ და არა როგორც „ეკოლოგიური სისტემა“.

უფრო მოგვიანებით, 2018 წელს, ანჯელო კავალლომ სხვა მეცნიერებთან ერთად ეკოსისტემის ბიოლოგიურ განსაზღვრებაზე კვლავ გაამახვილა ყურადღება: „ეკოსისტემა კომპლექსური სისტემაა, რომელიც სხვადასხვა შემადგენელ კომპონენტებს მოიცავს. ეკოსისტემის ცნება ძირითადად ბიოლოგიის სფეროში იქნა გამოყენებული, თუმცა, ამ ბიოლოგიურ ანალოგს ხშირად იყენებენ მეცნიერები ეკონომიკასა და მენეჯმენტში“ (Cavallo... 2018: 10).

ჩვენ უკვე განვიხილეთ ცალ-ცალკე ტერმინები „სამეწარმეო“ და „ეკოსისტემა“, რაც შეეხება მათ ერთობლივ გამოყენებას, ტერმინი „სამეწარმეო ეკოსისტემა“ პირველად 2005-2006 წლებში გამოიყენეს მეცნიერებმა პრაჰალადმა და კოჰენმა ისეთი პირობების აღწერისათვის, როდესაც ცალკეული პირები, ბიზნესის წარმომადგენლები, მთავრობის წევრები, სამოქალაქო

სექტორი და პარტნიორები ერთად იკრიბებიან რეგიონული სამეწარმეო აქტივობების მხარდასაჭერად, რაც ეკონომიკურ კეთილდღეობას უზრუნველყოფს (Cohen, 2006: 3).

ოდრეჩისა და სხვა მეცნიერების აზრით, ტერმინი „სამეწარმეო ეკოსისტემა“ ეკოლოგიურ კონტექსტზე დაყრდნობით წარმოიშვა, სამეწარმეო საქმიანობის ახლებურად განხილვის მიზნით. ავტორები მიიჩნევენ, რომ „სამეწარმეო ეკოსისტემა“ არის მექანიზმი, რომელიც ინდივიდუალურ და კოლექტიურ ქმედებებს უბიძგებს მეწარმეობის სფეროს უფრო ფართო გააზრებად (Audretsch... 2018: 316).

სპიგელი და სტემი სამეწარმეო ეკოსისტემის განსხვავებულ მიდგომაზე საუბრობენ და აღნიშნავენ, რომ სამეწარმეო ეკოსისტემის მიდგომა ინდუსტრიული უბნის, კლასტერული და ინოვაციური სისტემის მიდგომებისგან იმით განსხვავდება, რომ თავად მეწარმე (და არა ფირმა) არის ანალიზის მთავარი ფოკუსი. ამგვარად, სამეწარმეო ეკოსისტემის მიდგომა იწყება მეწარმე ინდივიდით, მაგრამ ასევე ხაზს უსვამს სამეწარმეო პროცესის გარშემო არსებული სოციალური და ეკონომიკური კონტექსტის როლს (Spigel... 2018: 3).

ეპოქაში, სადაც მაქსიმალური ყურადღება ექცევა მეწარმეობის განვითარებას, სამეწარმეო ეკოსისტემების კონცეფცია კვლევის პერსპექტიულ დარგად მოიაზრება, იგი ხელს უწყობს ურთიერთდაკავშირებულ სამეწარმეო საქმიანობას (ანალიზის სხვადასხვა დონეზე) და მოიცავს საკმაოდ მრავალფეროვან დაინტერესებულ მხარეებსა და აქტორებს ბაზარზე (Simatupang... 2015 : 394).

დღევანდლობისგან განსხვავებით, საინტერესოა გავეცნოთ, წარსულში რამდენად იყვნენ მეცნიერები დაინტერესებულნი სამეწარმეო ეკოსისტემის შესწავლით. სწორედ ამ მიმართულებით კავალლომ სხვა მეცნიერებთან ერთად 2018 წელს Scopus-ის ბაზებზე დაყრდნობით ძალიან საინტერესო კვლევა ჩაატარა. კვლევას საფუძვლად დაედო სამეცნიერო სტატიები, საკონფერენციო მასალები და წიგნები

სამეწარმეო ეკოსისტემის შესახებ, რომლებიც გამოქვეყნდა 1970 წლის იანვრიდან 2017 წლის სექტემბრამდე. შერჩევის პირველ ეტაპზე, ბაზაში მოიძებნა ჯამში 118 ჟურნალში გამოქვეყნებული 163 დოკუმენტი. დოკუმენტების ძებნისას გამოიყენეს 2 ტერმინი: „entrep* ecosystem“ და „entrep* system“.

უნდა აღინიშნოს, რომ 2012 წლამდე ბაზაში ამგვარი დოკუმენტების მხოლოდ რამდენიმე ერთეული იძებნებოდა. 2013 წლიდან ამ საკითხზე ნაშრომები უფრო ინტენსიურად გამოქვეყნდა და 2017 წელს მათმა რაოდენობამ 50-ს გადააჭარბა.

კვლევის მეორე ეტაპზე, ძიების შედეგების შესამცირებლად და დასაზუსტებლად გამოიყენეს 3 კრიტერიუმი: 1) სიტყვები „სამეწარმეო ეკოსისტემა/ები“ (entrepreneurial ecosystem/s) გამოყენებული უნდა ყოფილიყო ნაშრომის სათაურში, აბსტრაქტში და/ან საკვანძო სიტყვებში; 2) დოკუმენტები უნდა ყოფილიყო ინგლისურ ენაზე; 3) დოკუმენტები შინაარსობრივად აუცილებლად უნდა ყოფილიყო სამეწარმეო ეკოსისტემების შესახებ.

ანალიზის მეორე ეტაპის შემდეგ, ზემოთ მოხსენიებული 163 დოკუმენტი საბოლოოდ, სულ რაღაც 47-მდე შემცირდა (Cavallo... 2018: 4,5).

ჩატარებული კვლევის მიხედვით რამდენიმე მნიშვნელოვანი საკითხი გამოიკვეთა, კერძოდ, Scopus-ის ბაზაში არსებულ დოკუმენტებში საანალიზო პერიოდში (1970 წლიდან 2017 წლამდე):

1) სამეწარმეო ეკოსისტემის (თავისი კლასიკური შინაარსით) შესახებ ნაშრომი პირველად 1979 წელს გამოქვეყნდა;

2) ამ ბაზაში მომდევნო 25 წლის განმავლობაში (2004 წლამდე) ამ თემატიკაზე არ იძებნება არც ერთი სამეცნიერო ნაშრომი;

3) ზემოთ წარმოდგენილი 47 ნაშრომიდან ნახევარზე მეტი - 25 ნაშრომი დაწერილია 2014-2017 წლებში;

4) განხილულ პერიოდში (1970-2017 წწ.) სამეწარმეო ეკოსისტემის შესახებ ყველაზე მეტი ნაშრომი სკოპუსის ბაზაში იძებნება 2017 წელს.

როგორც ანალიზიდან ჩანს, 1970 წლიდან მოყოლებული, სამეწარმეო ეკოსისტემის მკვლევართა წინამორბედები განსხვავებულ აქცენტებს აკეთებენ ამ მიმართულებით, თუმცა მათ შორის მაინც იკვეთება საერთო მიდგომები და კვლევის შედეგად გაკეთებული დასკვნები.

დღესაც კი, სამეწარმეო ეკოსისტემის მეცნიერული შესწავლისას, კვლევის პროცესში გარკვეული პრობლემები იჩენს თავს. სხვადასხვა მეცნიერთა აზრით, სამეწარმეო ეკოსისტემის კონცეფცია გასავითარებელია სამი მიმართულებით: პირველი, მეწარმეობის ეკოსისტემის კონცეფცია და მასთან დაკავშირებული ემპირიული კვლევები დარჩა მხოლოდ თეორიულ დონეზე. მეორე, ჯერ კიდევ ცოტა რამ არის ცნობილი იმის შესახებ, თუ ანალიზის სხვადასხვა დონეზე რომელ ფაქტორთა ურთიერთქმედება იწვევს ეკონომიკური განვითარების სასურველ შედეგებს. მესამე, კვლავ რჩება კონცეპტუალური უთანხმოება იმასთან დაკავშირებით, თუ მაინც რა არის სამეწარმეო ეკოსისტემის სასურველი შედეგი და რა გზებით უნდა მოხდეს ამ შედეგის მიღწევა (Simatupang... 2015 : 389-390).

ერიკ სტემი აღნიშნავს, რომ სამეწარმეო ეკოსისტემების შესახებ ბოლოდროინდელ პოპულარულ ლიტერატურაში ყურადღება გამახვილებულია ეკოსისტემის მთავარ დაინტერესებულ მხარეებზე, ძირითადად მეწარმე ლიდერებზე და პოლიტიკის შემქმნელებზე და არა იმდენად აკადემიურ სექტორზე. შეიძლება ითქვას, იგი „პირდაპირ ესაუბრება“ პრაქტიკოსებს. (Stam, 2015:1759).

სწორედ სტემის ამ ნაშრომზე დაყრდნობით, 2018 წელს მეცნიერებმა კავალლომ, გეზიმ და ბალოკომ შემდგომი ანალიზისთვის გამოიყენეს სტემის მიერ სამეწარმეო ეკოსისტემის ძირითადი განსაზღვრებები და კონცეპტუალური მიდგომები, შეიმუშავეს კონკრეტული მითითებები (გაიდლაინები) სამეწარმეო ეკოსისტემის კვლევისათვის. მითითება პირველი: სამეწარმეო დინამიკის შესწავლა და მისი მმართველობა; მითითება მეორე: სამეწარმეო ეკო-

სისტემის ანალიზი მისი შემადგენელი ქვესისტემების ან მიკროსისტემების ანალიზიდან; მითითება მესამე: ფოკუსირება ინოვაციურ და ზრდაზე ორიენტირებულ მეწარმეობაზე; მითითება მეოთხე: ფოკუსირება კონკრეტულ ტერიტორიაზე (Cavallo... 2018: 18-22).

მოცემული კვლევის ავტორების გარდა, შემდგომი კვლევების აუცილებლობაზე საუბრობენ სხვა მეცნიერებიც და აღნიშნავენ, რომ სამეწარმეო ეკოსისტემის ფენომენი ძალიან რთული და კომპლექსურია, ხოლო ამჟამინდელი ცოდნა არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ შემუშავდეს სპეციფიკური მითითებები სამეწარმეო ეკოსისტემის შესახებ მნიშვნელოვანი ცოდნის მომცემი კვლევისთვის (Simatupang... 2015 : 394).

ფელდმანი და სხვა მეცნიერები მიიჩნევენ, რომ სამეწარმეო ეკოსისტემების „წარმატებაზე“ გავლენას ახდენს ხუთი ფაქტორი: 1. ადამიანური კაპიტალი, რომელთაგან ზოგიერთი განვითარებულია ადგილობრივ კვლევით უნივერსიტეტებში და სხვა ორგანიზაციებში; 2. ცოდნის შექმნა, რომელიც ასევე ძირითადად მოდის კვლევითი უნივერსიტეტებიდან, ადგილობრივი მაღალტექნოლოგიური ფირმებიდან და სტარტაპებიდან; 3. ფინანსებზე ხელმისაწვდომობა; 4. ბაზარზე წვდომა; 5. ინოვაციებისა და მეწარმეობისთვის შესაბამისი გარემო და ინფრასტრუქტურა (Feldman... 2019 : 9).

სტემმა და ვენმა სამეწარმეო ეკოსისტემის შემადგენელი 10 ელემენტი შეიმუშავეს, ეს ელემენტებია: ფორმალური ინსტიტუციები, კულტურა, კავშირები, მატერიალური ინფრასტრუქტურა, ფინანსები, ლიდერობა, ტალანტი/ცოდნა, მოთხოვნა, შუალედური სერვისები, პროდუქტიული მეწარმეობა. შემდგომ გამოიკვლიეს სამეწარმეო ეკოსისტემის ელემენტებს შორის ურთიერთკავშირი. კვლევის შედეგების მიხედვით, სამეწარმეო ეკოსისტემის რამდენიმე ელემენტი, ერთმანეთთან მჭიდრო კორელაციაში აღმოჩნდა. ურთიერთდამოკიდებულ ელემენტთა სამი კლასტერი გამოიკვეთა. პირველი, განათლება, ახალი ფირმები და ბიზნეს

მომსახურება მჭიდრო კორელაციაშია ერთმანეთთან. მეორე, კვლევა და განვითარება (R&D) და პროექტის ხელმძღვანელები ასევე მჭიდრო კორელაციაშია ერთმანეთთან. ეს ორი კლასტერი თავის მხრივ, ცოდნის ეკონომიკის საკვანძო საკითხებს ასახავს. მესამე, ხელმისაწვდომობასა და ბაზარზე მოთხოვნას შორის ძლიერი დადებითი კორელაცია შეინიშნება. საგულისხმოა, რომ მმართველობის ხარისხი, რომელიც მოცემული კვლევის მიხედვით 4 ინდიკატორით განისაზღვრება (კორუფცია, კანონის უზენაესობა, მთავრობის ეფექტიანობა და ანგარიშვალდებულება) მუდმივად უარყოფით კორელაციაშია სხვა ელემენტებთან (Stam... 2021: 814, 819).

კანტისი და ფედერიკო სამეწარმეო ეკოსისტემის დინამიკურ თვისებებზე ამახვილებენ ყურადღებას და თვლიან რომ სამეწარმეო ეკოსისტემის მოდელი ევოლუციას განიცდის. მათი აზრით, კვლავ არსებობს მრავალი პასუხგაუცემელი კითხვა იმის თაობაზე, თუ როგორ უკავშირდება თითოეული ელემენტი ერთმანეთს. ამ მეცნიერთა აზრით, სწორედ ეს კავშირები განაპირობებენ განვითარებულ და ნაკლებგანვითარებულ სამეწარმეო ეკოსისტემებს შორის განსხვავებას. კვლევის ფარგლებში მეცნიერები გამოყოფენ კონკრეტულ ჩარჩო-პირობებს და თვლიან, რომ სწორედ მათი განვითარების დონე და ურთიერთდამოკიდებულება განსაზღვრავს სამეწარმეო ეკოსისტემის კონფიგურაციას კონკრეტულ მომენტში. ეს ჩარჩო-პირობებია: 1) საგანმანათლებლო სისტემა; 2) კულტურულ-სოციალური პირობები; 3) სოციალური კაპიტალი; 4) ცოდნის პლატფორმა (მეცნიერება და ტექნოლოგიები); 5) ბიზნეს სექტორი (მრავალფეროვნება და სიმჭიდროვე); 6) მოთხოვნის პირობები და ინსტიტუციური სისტემა (Kantis... 2020:186, 209).

ცხადია, რომ სამეწარმეო ეკოსისტემა მეტად რთული, მრავალდონიანი „კონსტრუქციაა“. რეგიონულ დონეზე ის მოიცავს სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეებს, როგორცაა აპოლიტიკური გადაწყვეტილების მიმღები პირე-

ბი, სამთავრობო უწყებები, უნივერსიტეტები და ინდუსტრიული ასოციაციები.

თანამედროვე პერიოდში სამეწარმეო ეკოსისტემა სულ უფრო მეტად ექცევა პოლიტიკის ფოკუსში, მაგრამ ეკოსისტემის ფენომენის გაგენას პოლიტიკის ფორმირებაზე ჯერ კიდევ მხოლოდ თეორიული ხასიათი აქვს (Autio... 2015: 1). ამავდროულად მეწარმეობას და მის როლს მსოფლიო ეკონომიკურ წესრიგში განსაკუთრებულ როლს ანიჭებენ.

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2014 წლის ანგარიშში - „მეწარმეობის პერსპექტივა - მსოფლიოს გარშემო და კომპანიების ზრდის საწყისი ფაზის დინამიკა“, შემოთავაზებულია სამეწარმეო ეკოსისტემის ფორმირებისთვის აუცილებელი 8 მდგენელი. ეს მდგენელებია: ხელმისაწვდომი ბაზრები; ადამიანური კაპიტალი/სამუშაო ძალა; ფონდები და ფინანსები; ხელშემწყობი სისტემები/მენტორები; მთავრობა და მარეგულირებელი ჩარჩო; განათლება და ტრენინგი; ძირითადი უნივერსიტეტები, როგორც კატალიზატორები და კულტურული მხარდაჭერა. მოცემული სამეწარმეო ეკოსისტემის მოდელი ეფუძნება რამდენიმე დოკუმენტს, მათ შორის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) დოკუმენტსა და პროფ. დანიელ აიზენბერგის ნაშრომს. ანგარიშიდან ირკვევა, რომ ჩატარებული კვლევის შედეგად ამ მდგენელების მზაობის მიხედვით მსოფლიოში საუკეთესო საშუალო მაჩვენებელი აქვს: აშშ-ის სილიკონის ველს - 86%; ჩრდილოეთ ამერიკას - 77%; აშშ-ის სხვა ქალაქებს - 71%; ევროპას - 58% და ა.შ. ევროპის ყველაზე ძლიერი სამი მდგენელია: ადამიან-კაპიტალი/სამუშაო ძალა - 81%, ხელმისაწვდომი ბაზრები - 72% და განათლება და ტრენინგი - 60% (WEF, 2014: 6, 13).

დომინიჩი და გაგნიძე აღნიშნავენ: „თუ დავაკვირდებით, უნივერსიტეტებს, განსაკუთრებით კი სამეწარმეო უნივერსიტეტებს, შეუძლიათ ზემოქმედებითი 8 მდგენელიდან 5 მათგანზე (კერძოდ: ადამიან-კაპიტალი/სამუშაო ძალა; ხელშემწყობი სისტემები/მენტორე-

ბი; განათლება და ტრენინგი; ძირითადი უნივერსიტეტები, როგორც კატალიზატორები და კულტურული მხარდაჭერა) პირდაპირი დადებითი ზეგავლენის მოხდენა. შემთხვევითი არაა, რომ სილიკონის ველი, რომელიც სამეწარმეო ეკოსისტემის ზემოგანხილულ კვლევაში მსოფლიოში პირველ ადგილზეა - სტენფორდის უნივერსიტეტის გარშემო ჩამოყალიბდა“ (Dominici... 2021: 20).

სამეწარმეო ეკოსისტემაში უმაღლესი განათლებისა და უნივერსიტეტების არსებით როლზე საუბრობენ სხვადასხვა მეცნიერები. მაგალითისთვის, ერიკ ლემანი სამეწარმეო ეკოსისტემის მთავარ კომპონენტად უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს ასახელებს, თუმცა, ამისათვის აუცილებელ პირობად უნივერსიტეტის ავტონომიას მიიჩნევს: „სამეწარმეო ეკოსისტემის წახალისებასა და პოპულარიზაციაში წამყვანი როლის შესასრულებლად ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია უნივერსიტეტის, როგორც ორგანიზაციული აქტორის ავტონომია“ (Lehmann... 2020: 3).

მსგავს მოსაზრებებს ავითარებენ სხვა მეცნიერებიც, მაგალითად ჰეიტერი აღნიშნავს - უნივერსიტეტებს ცოდნის შექმნისა და გამოყენების თვალსაზრისით გადამწყვეტი როლი აკისრიათ, სამეწარმეო ეკოსისტემის ფარგლებში, უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება წამყვან ორგანიზაციად გვევლინება. იგი არა მხოლოდ ხელს უწყობს მეცნიერების, ტექნოლოგიის, „ნოუ-ჰაუს“ და სპეციფიკური უნარების განვითარებას, არამედ ქმნის და ავითარებს სამეწარმეო აზროვნებას. შესაბამისად, უნივერსიტეტები საგანმანათლებლო ფუნქციასთან ერთად, ეკონომიკურ და სოციალურ ფუნქციასაც ასრულებენ (Hayter, 2016 : 633).

შინაარსობრივად, ტერმინი „სამეწარმეო-საუნივერსიტეტო ეკოსისტემა“ აღნიშნავს იმ იდეას, რომ უნივერსიტეტები მოქმედებენ როგორც მეწარმეები და ხელს უწყობენ რეგიონული და ეროვნული ეკონომიკის განვითარებას. უნივერსიტეტების სამეწარმეო საქმიანობა პოტენციურად მოიცავს საქმიანობის ფართო

სპექტრს, როგორცაა საპატენტო და სალიცენზიო საქმიანობა, ინჟუბატორებისა და სამეცნიერო პარკების შექმნა, კაპიტალის ინვესტირება დამწყებ კომპანიებში. სამეწარმეო უნივერსიტეტში მოიაზრება უნივერსიტეტის ტრადიციული როლის გაფართოება. სამეწარმეო უნივერსიტეტის წევრები (პროფესორ-მასწავლებლები, სტუდენტები და პერსონალი) თანამშრომლობენ რეგიონში არსებულ აკადემიურ საზოგადოებასთან და ბიზნესთან. სამეწარმეო მოქმედებებით, უნივერსიტეტები ქმნიან ორგანიზაციულ სტრუქტურებს, რომლებიც ხელს უწყობენ უნივერსიტეტის გამოგონებების კომერციალიზაციას (Deshpande... 2019: 5).

ურთიერთკავშირის გაღრმავება უმაღლეს განათლებასა და სამეწარმეო ეკოსისტემას შორის მინიმუმ ორ დონეზე შეიძლება განხორციელდეს, ესენია: უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების შიდა სტრუქტურებისა და მათი შეთავაზებების განვითარება (შიდა დონე) და უმაღლესი განათლების პოლიტიკის მიერ მოცემული გარემოპირობები, ისევე როგორც არსებული ბიზნეს-გარემო (გარე დონე). ამ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია პასუხი გაეცეს შემდეგ კითხვებს: რომელი შიდა მექანიზმები აყალიბებენ და უზრუნველყოფენ უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების შესაბამის ქმედებებს სამეწარმეო ეკოსისტემების წახალისებისთვის? როგორ განხორციელდეს მთავრობის, საჯარო და კერძო სექტორის მიერ მოცემული გარემო პირობების ეფექტიანი დანერგვა სამეწარმეო ეკოსისტემების წახალისებლად? პირველი კითხვა ეხება უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების მიერ მიღებულ შიდა რეგულაციებს. უნივერსიტეტები ხელს უწყობენ ინოვაციური და სამეწარმეო ქცევის სწავლებას სტუდენტებისათვის. უნივერსიტეტის შიგნით არსებული მმართველობითი ორგანოები, ისევე როგორც მათი მმართველების პიროვნული და ლიდერული მახასიათებლები, განსაზღვრავენ სამეცნიერო და სამეწარმეო კავშირის სიძლიერესაც. გარე დონეზე, უმაღლესი განათლების მენეჯმენტის ყველა შიდა ასპექ-

ტი შეიძლება იყოს მხარდაჭერილი პოლიტიკის კონკრეტული ინიციატივებით (Lehmann... 2020: 2-3).

ამგვარად, სამეწარმეო ეკოსისტემის ფორმირებისთვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საჯარო და კერძო სექტორს შორის კომუნიკაციას საგანმანათლებლო, სამეცნიერო, ბიზნესის და ადგილობრივი მმართველობის წარმომადგენელთა ეფექტიანი დიალოგის ხელშესაწყობად.

დასკვნა

„სამეწარმეო ეკოსისტემა“ მისი ყველაზე უფრო თანამდროვე განმარტებით არის ის მექანიზმი, რომელიც ინდივიდუალურ და ჯგუფურ ქმედებებს უბიძგებს მეწარმეობის სფეროს უფრო ფართო გააზრებამდე, რაც, საბოლოო ჯამში, ეკონომიკურ კეთილდღეობას უზრუნველყოფს. აღსანიშნავია, რომ იგი არ მოიაზრებს მეწარმეობის ტრადიციულ სტატისტიკურ მაჩვენებლებს (Stam, 2015: 1761, Cohen, 2006:3, Audretsch... 2018: 316). ბოლოდროინდელ კვლევებში მეცნიერები სამეწარმეო ეკოსისტემის მთავარ კომპონენტად უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს ასახელებენ (Lehmann... 2020: 3, Hayter, 2016:633). თანამედროვე პერიოდში, სამეწარმეო ეკოსისტემის კონცეფცია კვლევის პერსპექტიულ მიმართულებად შეიძლება ჩაითვალოს. მსოფლიოს მასშტაბით სამეწარმეო ეკოსისტემის კვლევას ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირების პროცესში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. აუცილებლად მიგვაჩნია, საქართველოშიც მოხდეს პრაქტიკული რეკომენდაციების შემუშავება სამეწარმეო ეკოსისტემის განვითარების მიმართულებით ქვეყნის ეკონომიკის პრიორიტეტულ დარგებში.

აღსანიშნავია სამეწარმეო უნივერსიტეტის ფორმირების აუცილებელობის შეთავაზება. ისინი მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ქვეყნის ეკონომიკის მდგრად განვითარებაში, ცოდნის კომერციალიზაციასა და სამეწარმეო აქტივობის სხვა თანამდევნი დადებითი პროცესების გააქტიურებაში. თუმცა, არ უნდა დაგვავიწყდეს

რომ ამგვარი უნივერსიტეტების და ზოგადად, სამეწარმეო ეკოსისტემის ჩამოყალიბებისთვის მხოლოდ სურვილი და მეცნიერთა კვლევის შედეგების დამოწმება ვერ იქნება საკმარისი. ამის უზრუნველსაყოფად მრავალი ხელშემწყობი გარემოსა და ფაქტორის გათვალისწინება აუცილებელია, მათ შორის: სოციალური, კულტურული, პოლიტიკური, ეკონომიკური და რეგიონული ფაქტორები. რამდენადაც კომპლექსურია სამეწარმეო ეკოსისტემისა და მათ შორის სამეწარმეო უნივერსიტეტის ცნება, იმდენად მრავალი კომპონენტის მზაობაა საჭირო მისი ეფექტიანი ფორმირებისათვის. ჩვენი მოსაზრებით, საქართველოში ეფექტიანი სამეწარმეო ეკოსისტემის ფორმირებისთვის, მუშაობა უნდა წარიმართოს იმ 8 მიმართულების შესაბამისად, რაც მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2014 წლის ზემოაღნიშნულ ანგარიშშია მითითებული.

ლიტერატურა:

1. Audretsch, D.B., Cunningham, J.A., Kuratko, D.F. et al. (2019). Entrepreneurial ecosystems: economic, technological, and societal impacts. „J Technol Transf.“, N44, p. 316.
2. Autio, E., Levie, J. (2015). Management of Entrepreneurial Ecosystems. Manuscript submitted to Research Policy, p.1.
3. Cavallo, A., Ghezzi, A., Balocco, R. (2018). Entrepreneurial ecosystem research: present debates and future directions. “International Entrepreneurship and Management Journal”, N15, pp. 1-24.
4. Cohen, B. (2006). Sustainable valley entrepreneurial ecosystems. “Business Strategy and the Environment”, N15(1), p. 3.
5. Deshpande, A., Guthrie, S. (2019). Entrepreneurial-university ecosystem: An overview of key concepts. Santa Monica, “CA: RAND Corporation”, p. 5.
6. Dominici, G. and Gagnidze, I (2021) Effectiveness of Entrepreneurial Universities: Experiences and Challenges in Digital Era (a

systemic approach). *Interdisciplinary Description of Complex Systems* 19(1), pp. 13-30, 2021, <https://doi.org/10.7906/indecs.19.1.2>

7. Feldman, M., Siegel, D.S., 2, Wright, M. (2019). New developments in innovation and entrepreneurial ecosystems. *Industrial and Corporate Change*. Published by Oxford University Press on behalf of “Associazione ICC.” p. 9.

8. Hayter, C.S. (2016). A trajectory of early-stage spinoff success: the role of knowledge intermediaries within an entrepreneurial university ecosystem. “Small Business Economics” N47, p. 633.

9. Lehmann, E., Meoli, M., Palcari, S., Stockinger, S. A (2020). The role of higher education for the development of entrepreneurial ecosystems. “European Journal of Higher Education”, N10(1), p. 4.

10. Shane, S. & Venkataraman, S. (2000) The promise of entrepreneurship as a field of research, “Academy of Management Review”, N25(1), p. 218.

11. Simatupang, T.M., Schwab, A. and Lantu, D.C. (2015) Building sustainable entrepreneurship ecosystems, “Int. J. Entrepreneurship and Small Business” N26(4); p 394.

12. Spigel, B., Stam, E. (2018). Entrepreneurial ecosystems. “SAGE Handbook of Entrepreneurship and Small Business”, London, “SAGE” p. 3.

13. Stam E., (2015). Entrepreneurial ecosystems and regional policy: a sympathetic critique. „European Planning Studies“, N23(9), p. 1761.

14. Stam, E., Ven, A. V., (2021). Entrepreneurial ecosystem elements. “Small Business Economics”, N56, pp. 814, 819.

15. World Economic Forum, Report, Around the Globe and Early-Stage Company Growth Dynamics – the Entrepreneur’s Perspective, (2014). pp. 6, 13.